

ЗНЕВОДНЕНЕ КРИМСЬКЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ

➔ 3

«ПОНТІЙСЬКА АРЕНА» ПІД КИЇВСЬКИМ КУПОЛОМ

➔ 4

No 18
05.05.2017

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

www.svitlytsia.in.ua

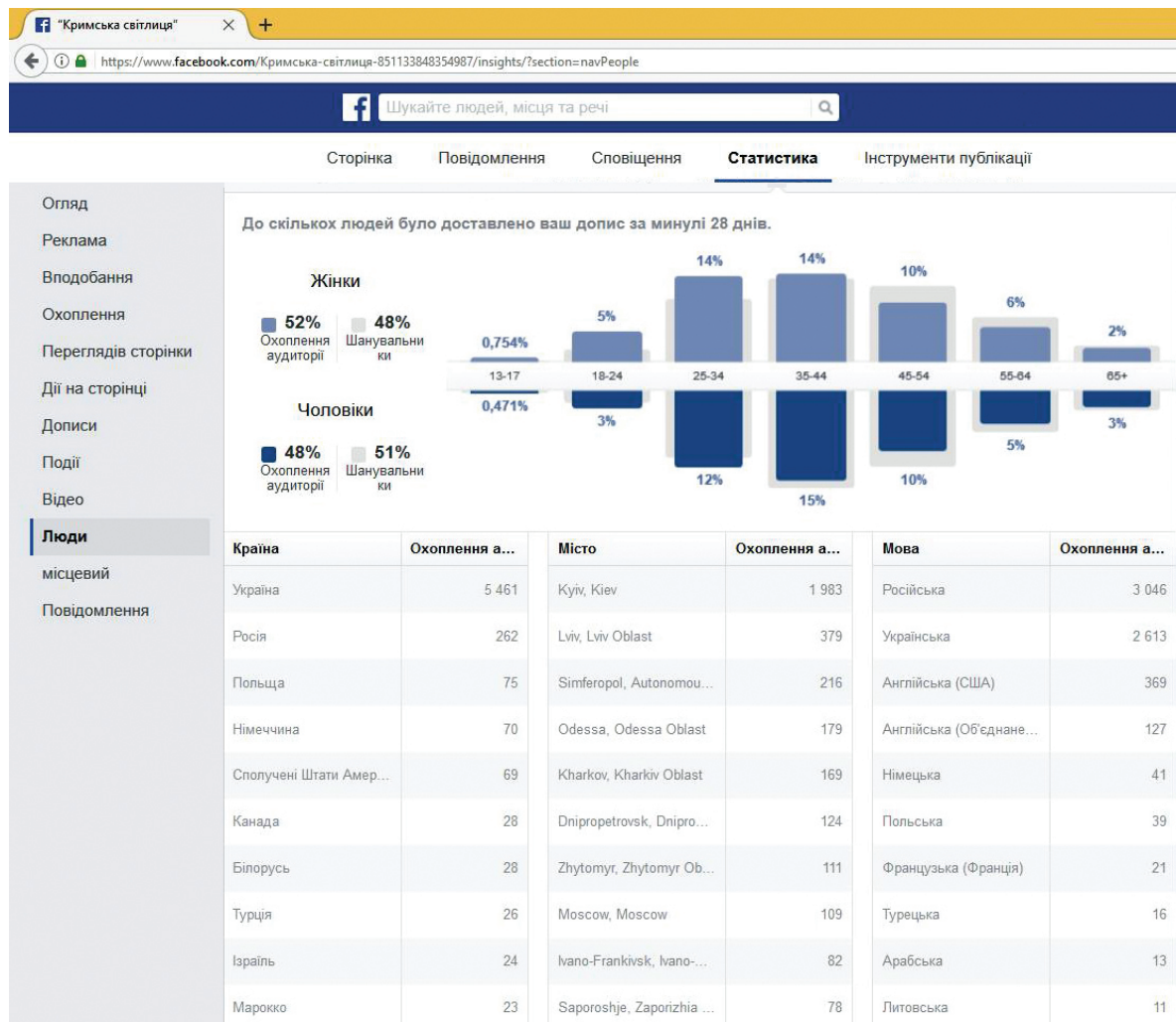
ЧИМ ОЗВЕТЬСЯ НАШЕ СЛОВО

МОВА ЦИФР

31 серпня 2016 року в мережі Facebook створено сторінку «Кримська світлиця», над наповненням і редагуванням якої працює редакція нашої газети. Через 8 місяців роботи сторінки на ФБ хочеться поділитися статистичними даними, які краще, ніж будь-які слова, показують результативність нашої спільної з читачами роботи. Спільної, бо успішність поширення інформації в інтернет-просторі залежить не стільки від зусиль публікатора, скільки від читацької зацікавленості. Тому хочеться подякувати нашим читачам, які є з нами і число яких постійно зростає.

ЯРОСЛАВ САМОВИДЕЦЬ

Як показує практика, 8 місяців – це досить короткий термін у житті соціальної сторінки, але цього часу достатньо, щоб побачити, чи актуальна вона для людей і яких саме. У контексті статистичних цифр тішить, зокрема, й те, що нас читають не лише в Україні. Статистика засвідчує, що серед читачів з України більше 100 мешканців окупованого Криму, які не злякалися вподобати нашу сторінку. Мало того, лише за один квітень у Криму наші матеріали переглянули більше 400 разів. Для цього справді хочеться працювати, а надто, коли

знаєш, що наша основна аудиторія – це читачі від 18-ти до 54-х років, тобто люди активного віку.

Тішить і приємно дивує динаміка статистичних даних: якщо ще до середини квітня переважна більшість відвідувачів сторінки була українською, то зараз – це росій-

ськомовні читачі, а вже потім ідуть україномовні. Далі цифри зображують таку картину: на 3-му місці в цьому рейтингу англійськомовні читачі, на 4-му – німецькомовні, 5-му – польськомовні, 6-му – франкомовні тощо.

Ця особливість формує статистичну таблицю, де особливо впадає

в око географія поширення інформації нашої сторінки. Тут маємо країни колишнього СРСР (Російська Федерація, Грузія, Азербайджан, Казахстан, Естонія, Латвія, Литва тощо), європейські країни (Польща, Німеччина, Франція, Чехія, Іспанія, Італія, Австрія тощо),

країни Азії (Індія, Китай, Японія тощо), країни Близького Сходу (Ізраїль, Туреччина, Кіпр тощо), Північної та Центральної Америки (США, Канада, Мексика тощо), Південної Америки (Бразилія, Аргентина, Колумбія тощо). Тобто наше видання стало безпосередньо причетним до актуалізації теми Криму у світовому інформаційному полі, а тенденція розширення аудиторії на інформаційних майданчиках газети «Кримська світлиця» сигналізує про її долучення до процесу формування суспільної думки.

Сучасне життя вимагає постійного крокування в ногу з часом. Нещодавно боротьба за інформаційний простір різко загострилася. Засоби масової інформації, на жаль, стали найпотужнішим інструментом пропаганди. Світовий медіа-простір нині презентований великою кількістю видань різного формату, серед яких і традиційні, що не полишають класичних способів матеріального забезпечення свого існування, як-от, газети. Попри динамічний розвиток інформаційного світу, досі найпоширенішим механізмом для існування газет є передплата.

Повідомляємо нашим читачам та симпатикам про те, що з кінця квітня розпочато передплатну кампанію на II півріччя 2017 року, і сподіваємося на Вашу підтримку в передплаті. Ми – паперове видання, і можливість електронних публікацій забезпечується виключно існуванням публікацій друкованих. Тому, щоб ми могли далі рухатися, говорити, писати на кримську тематику, – мусимо мати передплатників.

Шановні читачі, симпатиками, активістами, нагадуємо Вам, що без Вас ми не існуватимемо.

Як вступити до українського ВНЗ і отримати атестат випускникам з тимчасово окупованого Криму (покрокова інструкція)

Крок 1.

Виберіть один з 12 ВНЗ на базі якого створено Освітні Центри «Крим - Україна».

- Список 12 ВНЗ при яких відкриті Освітні Центри дивись на сайтах Міністерства освіти і науки України та Центру громадянської освіти «Альменда» www.alymenda.org/ukr/education/education-centers
- Ви можете вступити тільки в один з 12 вищих навчальних закладів, який має квоти для зарахування абітурієнтів з тимчасово окупованого Криму для здобуття вищої освіти на конкурсних засадах за кошти державного бюджету

Крок 2.

Подайте до уповноваженого освітнього закладу (школи) наступні документи:

- заяву (особисто для повнолітнього) або заяву від батьків (одного з батьків) або інших законних представників (для неповнолітніх)
- документ, що посвідчує особу (пред'являється під час подання заяви)
- освітню декларацію з наклеєною фотокарткою
- бажано, але не обов'язково, додати до освітньої декларації інші матеріали (в паперовому вигляді або в форматі цифрових зображень), які можуть прямо або опосередковано підтвердити наведену в освітній декларації інформацію (табелі, додаток до атестату, особова справа).

- Освітні Центри починають роботу з 19 червня 2017 року
- Місцезнаходження уповноваженого освітнього закладу повідомлять в Освітньому центрі.
- Освітня декларація - документ, який містить інформацію про результати навчання та проходження періоду навчання за курс загальної середньої освіти на тимчасово окупованій території України, а також дані про особу, яка подає заяву на проходження річного оцінювання та державної підсумкової атестації.
- Освітню декларацію допоможе заповнити представник Центру. В освітній декларації буде наступна інформація: Ваше прізвище, ім'я та по батькові (за наявності); інформація про документ, що засвідчує особу і громадянство; інформація про місце проживання; повне найменування навчального закладу, в якому навчається Заявник і отриманий освітній рівень; освітній рівень, на який претендує заявник; кількість повних років навчання в навчальних закладах на тимчасово окупованій території; а також інформація щодо освоенних, на думку Заявника, предметів шкільної програми.

Крок 3.

Визначитися з датами та пройти Державну підсумкову атестацію (ДПА) з:

- української мови
- історії України

- ДПА проводиться на базі загальноосвітніх навчальних закладів, закріплених за Освітніми центрами
- ДПА може проводитися вже на наступний день після подачі заяви
- Після здачі 2-х ДПА отримаєте Довідку з результатами в уповноваженому освітньому закладі

Крок 4.

Подайте в Освітній центр обраного Вами ВНЗ наступні документи:

- документ, що посвідчує особу
- чотири кольорові фотокартки розміром 3 x 4 см
- довідку уповноваженого загальноосвітнього навчального закладу про успішне проходження річного оцінювання та державної підсумкової атестації, яка є підставою для участі в конкурсі без подання сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання.

- Документи подаються особисто в письмовій формі
- Документи приймаються до 18.00 20 липня 2017 року
- Сертифікат (сертифікати) зовнішнього незалежного оцінювання може не подаватися, але можлива і подача сертифікатів за 2016 або 2017 роки
- Якщо Ви закінчили навчальний заклад не у 2017 році, то Вам необхідно додатково надати довідку ВПО (внутрішню переміщені особи).

Крок 5.

Здайте один вступний іспит.

- Який саме вступний іспит визначає кожен вуз в залежності від спеціальності і спеціалізації
- Для вступу на спеціальності для яких передбачено проведення творчого конкурсу, замість вступного іспиту проводиться відповідний творчий конкурс
- конкурс
- Вступні іспити проводяться до 23 липня 2017 року

Крок 6.

Взяти участь в конкурсі в рамках квот.

- Конкурсний бал визначається як сума середнього балу документа про загальну середню освіту (сума оцінок ДПА з української мови та історії України) та вступного профільного іспиту з предмету.
- Квоти встановлюються в розмірі 20% (але не менше 1 місця) від максимального (загального) обсягу державного замовлення з відкритими й закритими конкурсними пропозиціями.
- Рейтингової списки вступників оприлюднюються не пізніше 12.00 години 24 липня 2017 року, а зарахування проводиться не пізніше 12.00 години 26 липня.

Бажаємо успіхів!!!

ДО УВАГИ АБІТУРІЄНТІВ З ТИМЧАСОВО НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ТА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Для того, аби вступити до українських вищих навчальних закладів за спрощеною системою, експерти Центру громадянської освіти «Альменда» радять скористатися можливостями 12 Освітніх центрів «Крим-Україна».

1. Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Адреса: м. Дніпро, вул. Чернишевського, 24А
Контакти: тел.: (056) 745-23-72 (приймальня ректора), факс: (0562) 47-07-88
E-mail: postmaster@mail.pgasa.dp.ua Сайт: <http://pgasa.dp.ua/prkom/krimukr/>

2. Запорізький національний університет

Адреса: м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66
Контакти: тел./факс: +38 (061) 228-75-08
E-mail: zv@znu.edu.ua
Сайт: <https://www.znu.edu.ua/>

3. Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Адреса: м. Миколаїв, вул. Десантників, 10
Контакти: тел.: (0512) 50-03-33 (приймальня)
E-mail: rector@chmnu.edu.ua
Сайт: <https://chmnu.edu.ua/>

4. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Адреса: м. Харків, вул. Мירוносицька, 92
Контакти: тел. приймальної комісії: (057) 700-39-15
E-mail: info@khntusg.com.ua
Сайт: <http://www.khntusg.com.ua/node/2938>

5. Національний університет «Львівська політехніка»

Адреса: м. Львів, вул. Степана Бандери, 12
Контакти: тел.: +38 (032) 258-25-37, +38 (032) 258-22-65,

Viber +38 (097) 711-46-11
E-mail: entrance@lp.edu.ua
Сайт: <http://www.lp.edu.ua/osvitniy-centr-krym-ukrayina>

6. Львівський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Адреса: м. Львів, вул. Січових Стрільців, 11
Контакти: тел.: (032) 297-72-14 або (032) 297-72-32
E-mail: kucenter_ubs@ukr.net
сайт: <http://www.libs.ubs.edu.ua/index.php/ua/>
Про центр: <http://www.libs.ubs.edu.ua/images/krym-ukrayina.pdf>

7. Херсонський державний університет

Адреса: м. Херсон, вул.40 років Жовтня, 27
Контакти: тел.: +38 (0552) 49-43-75, +38 (0552) 32-67-10
E-mail: EntranceExamination@ksu.kherson.ua
Сайт: <http://www.kspu.edu/>

8. Херсонський національний технічний університет

Адреса: м. Херсон, Бериславське шосе, 24
Контакти: тел.: +38 (0552) 32-69-09
E-mail: pk@kntu.net.ua
Сайт: <http://kntu.net.ua/index.php/ukr/abiturientu/Osvitnij-centr-Krim-Ukrayina-HNTU>

9. Херсонська державна морська академія

Адреса: м. Херсон, проспект Ушакова, 20
Контакти: (0552) 49-40-10
E-mail: kma@kma.ks.ua
сайт: <http://www.kma.ks.ua/abiturientam/osvitnij-sentrikrim-ukrajina>

10. Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського (м. Київ)

Адреса: м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33
Контакти: тел.: +38 (044) 529-05-16, +38 (096) 488-54-86, +38 (095) 186-61-26, +38 (063) 038-58-16
E-mail: tnu@gmail.com
Сайт: <http://www.tnu.edu.ua/>

11. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Адреса: м. Київ, проспект Перемоги, 54/1
Контакти: тел.: (044) 456-31-62
E-mail: documents@kneu.edu.ua
Сайт: <https://kneu.edu.ua/>

12. Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Адреса: м. Дніпро, вул. Сергія Єфремова (колишня вулиця Ворошилова), 25
Контакти: тел.: (056) 713-51-74
E-mail: info@dsau.dp.ua
Сайт: <http://www.dsau.dp.ua/>

Інформація підготовлена ЦГП «Альменда» у рамках проекту «Активні громадські дії на подолання гуманітарної кризи в Україні», що реалізує Громадська спілка «Освітній дім прав людини в Чернігові» за сприяння Національного фонду на підтримку демократії (NED).

ДЖЕРЕЛО:
ІА «ГОЛОС КРИМУ»

ЗНЕВОДНЕНЕ КРИМСЬКЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ

У вельми посушливому Криму всі етноси, які тисячоліттями мешкали на півострові, завжди поцінували воду. Адже саме вона була головною передумовою життя та успішності господарської діяльності сотень поколінь різноплеменного кримського люду – від кіммерійців, таврів, скіфів, греків, римлян, готів, русичів (праукраїнців), караїмів, кримчаків і до кримських татар та турків. В регіоні, де у більшості природно-кліматичних районів річна сума опадів не перевищує 300–400 мм, здавна навчилися ощадливо використанню найбільшого Божого дарунку – води та дбайливо доглядати до неї. Тож не лише ріки та річечки, а й невеличкі струмочки та джерельця вважалися священними і завжди дбайливо доглядалися та охоронялися.

ПЕТРО ВОЛЬВАЧ

Аосі залишається недостатньо виченим та сповна осмисленим сучасниками

творене нашими попередниками інженерно-гідромеліоративне мистецтво водозабезпечення існуючих на півострові державполісів, печерних містечок та рукотворних фортець.

Привертає до себе увагу і той незаперечний факт, що, незважаючи на доволі високу залюдненість краю, упродовж тисячоліть на теренах півострова не було зафіксовано жодної глобальної гуманітарної катастрофи, пов'язаної із посухою та нестачею води для господарювання.

В останні кілька століть найбільш спустошливими виявилися анексія Криму Російською імперією 1783 року, Кримська війна 1853–1856 рр., більшовицький та білогвардійський терор 1917–1921 рр. і

Ріка Салгир

Дівчинка-татарка біля колодязя

Друга світова війна 1941–1945 рр. Для Криму вона розпочалася у 1941-му і закінчилася наприкінці 1943 року.

Незважаючи на те, що внаслідок війни та депортації у повоєнному Криму майже вдвічі скоротилося населення, люди і господарства потерпали від гострої нестачі води. У містах та більшості районних центрів водогінна мережа була зруйнована й понівечена та потребувала ремонту або заміни. Більшість сільськогосподарського населення користувалися водою із рукотворних колодязів. Якість води, яка накопичувалася у них з неглибоких водоносних горизонтів, була невисокою. До того ж у посушливі пори року поверхневі води завжди зникали.

Для зрошування використовувалася річкова вода або вода, що накопичувалася у ставочках. Лише у деяких кримських містах збереглися і діяли свердловини. Але вони були не спроможні задовольнити потреби у воді як населення, так і промислових підприємств та будівельних організацій, що відроджувалися. Тож і не дивно, що проблема водопостачання виявилася однією з найгостріших у повоєнному Криму.

Ще у 1949 році Союзним урядом та ЦК партії була прийнята постанова «Про вирішення проблеми водопостачання у Криму». Нею передбачалося створення цілої низки водосховищ на всіх кримських річках та буріння кількох тисяч гли-

боких свердловин. Проте визначені постановою обсяги будівництва з року в рік не виконувалися.

Про стан відродження водопостачання в Кримській області напередодні передачі її Україні досить промовисто свідчить лист заступника голови Кримського облвиконкому П. Ляліна голові Ради Міністрів УРСР Н. Кальченку «Про проблеми водопостачання в Криму» від 14 лютого 1954 року.

Автор інформує керівництво України про вкрай складне водопостачання Південного берега Криму. Система одночасно обслуговує не лише колгоспи і радгоспи, але і санаторії, будинки відпочинку та інших водокористувачів. Зазначається, що дебіт існуючих

водних джерел не високий, а водогінна мережа досить розгалужена, що значно ускладнює її технічну експлуатацію. Є гостра потреба, на думку автора листа, у новому водогосподарському будівництві. Обласний чиновник сором'язливо не пише про те, що важливі водогосподарські об'єкти на найбільших річках Криму: Альмі, Качі та Бельбеці, які мали б уже бути збудовані, перебувають лише у стадії підготовки проектно-кошторисної документації. На 1954 рік у стадії проектування перебували ще два великих водосховища, кілька міжколгоспних водогонів та значна кількість позалімітних об'єктів.

Спритний чиновник з гордістю наголошує, що відповідно до постанови Союзного уряду «Про будівництво Північно-Кримського каналу», до спорудження якого фактично ще не приступили, буде зрошуватися 100 тисяч гектарів та заводнено 700 тисяч сільськогосподарських угідь. Аби довести важливість своєї контори, п. Лялін клопочеться про перетворення керованого ним рядового управління Кримського облвиконкому в самостійне обласне управління водного господарства, якого на півострові ще не існувало (ЦДАВО. – Ф. 2 – Оп. 8. – Спр. 10838. – Арк. 44–46).

З іншого документа, довідки до проекту постанови Ради Міністрів УРСР «Про заходи з подальшого розвитку сільського господарства, міст та курортів Кримської області УРСР» від 7 квітня 1954 року, довідуємося про такі «величезні здобутки»: «В області існує багато господарств у Ленінському, Кіровському, Приморському, Чорноморському, Красноперекіпському та інших районах, у яких відсутнє водопостачання і вони змушені завозити воду як для пиття, так і для господарських потреб на відстані 5–10 км» (ЦДГАО. Ф. 1 –

Оп. 24. – Спр. 362. – Арк. 5–29). Нагадаємо, що машини-вдовози на той час були відсутні, тому воду розвозили по селах у звичайних дерев'яних бочках, які транспортувалися кінними або волами (оскопленими биками).

У документі наголошується на тому, що нестача води негативно позначається на підвищенні продуктивності тваринництва, розвитку овочівництва, садівництва та інших галузей. Як бачимо, про людей, їхнє здоров'я та побут, який у ХХ столітті перебував на рівні печерного суспільства, не йдеться. Не з переможних рапортів на районних та обкомівських конференціях, а з таких документів довідуємося про справжній стан у вирішенні водозабезпечення Криму: «Будівництво водогосподарських споруд ведеться незадовільно й у малих обсягах. Дуже повільно йде будівництво Сімферопольського, Старо-Кримського та Чорноріченського водосховищ та інших водогосподарських об'єктів». З цими завданнями, які кримським посадовцям ще в середині 1940-х років поставив Союзний уряд, вони не впоралися. Тому у доповідній записці вже нові фахівці висунули перед українською владою невідкладні й першочергові завдання: «Для подальшого розвитку зрошувального землеробства та покращення водопостачання колгоспів і радгоспів необхідно упродовж 1954–1956 рр. побудувати 260 бурових споруд, 415 насосних станцій, укласти 915 км водогону, завершити будівництво Сімферопольського водосховища, а також ввести в експлуатацію 17 тис. га зрошувальних земель». До того ж передбачалося впорядкувати русла головних кримських річок – Салгиру, Альми, Качі, Бельбека та інших, провести меліоративні роботи у їхніх заплавах. Такий обсяг робіт попереднє російське чиновництво не спромоглося виконати за всі десять повоєнних років.

ДАЛІ БУДЕ...

Під час кримських безрезневих подій 2014 року Валентина Колісниченко була за межами півострова. Вона приїхала до свого Севастополя тільки 9 квітня. Приїхала, щоб персонально відмовитися від накиненого, як зашморг, усім кримчанам і севастопольцям «громадянства РФ». Відстояла черги, виправила той «документ», поїхала до Києва. Її вмовляли залишитися, обіцяли цілковиту підтримку в усьому, аби тільки влітку 2014-го в Севастополі відбулася вже усталена попередніми шістнадцятьма роками успішних фестивалів «Понтійська арена»... Дістають пропозиції й досі. Вона відповідає, як і тоді, твердим «ні».

ОЛЕКСАНДР ЯРОШЕВСЬКИЙ

ЩО ВТРАТИВ СЕВАСТОПОЛЬ

Фестиваль «Понтійська арена» проходив у Севастополі 16 років, крім 1999-го, а з 2000-го він уже мав підтримку Міністерства культури України і став щорічним. Того буремного 2014-го фестиваль таки відбувся, але в Болгарії. Болгарія теж чорноморська країна, і саме того року Валентина Колісниченко внутрішньо відчувала, що мусить здійснити на морі давній флотський ритуал – покласти на морські хвилі вінок з квітів для вшанування пам'яті загиблих за Україну. Це було в болгарському Бургасі 2014 року. Вінок на честь загиблих героїв України ліг на воду біля болгарського берега, і як «Плине кача по Тисині» чули діти Болгарії та Білорусії, України й Росії.

Валентина Колісниченко

ФЕСТИВАЛЬ

«Понтійська арена»-2017 в Києві

«ПОНТІЙСЬКА АРЕНА» ПІД КИЇВСЬКИМ КУПОЛОМ

Її Міжнародний дитячий та юнацький фестиваль-конкурс циркового та естрадного мистецтва «Понтійська арена» збирав до 2014 року учасників з 16-ти країн світу. А в рік анексії Криму – тільки з 4-ох згаданих. Але напружені за роки зв'язки не втрачено, конкурс

не перебив свого дихання. 2017-го перший тур «Понтійської ариени» пройшов уже в Києві, наступні тури проводитимуться в Болгарії та Німеччині. Щоб оцінити масштаб конкурсу, достатньо звернутися до мови цифр: тільки дипломів учасникам I туру конкурсу виписано... 500!

ПІРУЕТИ ДОЛІ

Спілкується пані Валентина довершеною російською мовою, чим підкреслює своє походження (на початку нашої розмови стосовно цього вона зазначила: «из «старой» севастопольской интеллигенции»). Її сім'я, пов'язана родинними зв'язками з відомим на флоті родом Бутакових, оселилася в Севастополі 1912 року, коли мамі Валентини було ще тільки 2 роки. Чи родинні зв'язки з морем, чи через те, що робота голови сім'ї, бухгалтера Дубновського, була пов'язана із

САМЕ В СЕВАСТОПОЛЬСЬКІ РОКИ КОНКУРС НАБУВ ШИРОКОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПОПУЛЯРНОСТІ. НЕ ТІЛЬКИ З СІНДТА ЄВРОПИ ПРИЇЗДИЛИ УЧАСНИКИ, 2013 РОКУ «ПОНТІЙСЬКА АРЕНА» ПРИЙМАЛА УЧАСНИКІВ ТА ГОСТЕЙ І З БЛИЗЬКОГО ВЖЕ ТАЙЛАНДУ, І З ДАЛЕКИХ ІЩЕ ФІЛІППІН

залізницею, яка вела в Севастополь, вони обрали собі для життя цю південну морську фортецю. А може, то місто обрало їх. Бо Севастополь – дуже особливе місто, воно не всіх приймає, але обрані залишаються з ним назавжди. Валентини на світі ще й не було, а Севастополь уже увійшов у її майбутнє життя. От тільки її власний шлях до нього був зовсім не простим.

Народилася Валентина Дубновська на Кубані. На той берег Керченської протоки її мама поїхала до свого батька, який був там у довгостроковому відрядженні, у Гаграх. Він мав

Емблема фестивалю у Шверині, Німеччина

провести ревізію на залізниці, цим важливим об'єктом опікувався «сам» недоброї пам'яті Лаврентій Берія. Був 1938 рік, і «гостювання» те перетворилося на щось зовсім інше. З чим був пов'язаний арешт, є дві версії: одна не виключає другої. Скоріш за все, бухгалтер Дубновський відмовився виправити підсумки ревізії для «як годиться». Але пані Валентина наполягає, що він потрапив у першу хвилю репресій за національною ознакою: Дубновський – етнічний поляк. А отже, за логікою того химерного часу – «польський шпигун». І саме за це був йому сумнозвісний Ірбіт-городок на Уралі, перший у СРСР концтабір для «кінородців» імперії. Там і згинув, родина дізналася про це вже в 40-і роки.

Повернення до Севастополя рідним «врага народу» було заборонене. Вдова із донькою поневірялася в Гаграх, там і війну перебували, працювали у шпиталях і жили – «под лестницею»... Отже, вимушена розлука із Севастополем 2014 року стала вже другою для сім'ї.

Середню школу Валентина закінчила кримську – тобто в місті Кримськ. Паралельно займалася в музичній школі, спортивній та балетній студії. Однак її дитячу мрію про великий балет було обірвано підлітковою травмою. Втім, для золотих медалістів відчинені були двері всіх вишів. Університет вона закінчила теж... кримський, тобто Сімферопольський державний, той самий, що згодом повернув собі історичне найменування Таврійського. Вибір був простий і не романтичний, а суто практичний: у Сімферополі жили старші сестри.

Потім викладала фізику в далекому селі, яке так і звалось: Далеке, бо від нього ще три кілометри на захід – то ось вже й край Криму. У школі було десь 250 учнів, з них близько 100 відвідували ще й балетну студію, створену зусиллями

Валентини Дубновської. І фізику викладала вона.

Так до пані Валентини повертався Крим. А згодом – і Севастополь.

СПРАВА ЖИТТЯ

Українське прізвище в неї від чоловіка. Їх познайомив Севастополь. У місті залишалися друзі сім'ї, з такої ж «старої севастопольської інтелігенції», з тих сімей, що поколіннями підтримують дружні стосунки. Світ тісний, з Анатолієм Колісниченком Валентина познайомилася не через гостювання в старих друзів, він виявився їхнім сусідом. Освідчився та запропонував їй руку і серце в той самий день, коли вони познайомилися, – в її день народження. Посміялася та й поїхала собі. Через два тижні він розшукав її в тому Далекому.

Через три роки вона вже була заступником директора школи № 9 міста Севастополя.

Чоловік був талановитим інженером, науковцем, працював у «Гідрофізі» – севастопольцям не треба розтлумачувати, що то за установа. Але, як каже пані Валентина, хисту до комерції він геть не мав. І коли насунулися бізнесові часи, піднімати власну справу довелося самій. У сім'ї тоді було вже троє дітей, інколи це, як-от і 1999 року, вносило корективи у перебіг ділових справ.

У підприємництві було обрано сферу, до якої тягнуло з дитинства, для якої були і музична школа, і балетна студія, й університетська самодіяльність студентських літ... аж до кримської ліги КВК. Практику шоу-бізнесу опанувувала адміністратором кочових естрадних колективів, а вже за рік – директором власного «Цирку на сцені». Зі своїм колективом об'їздила за 8 років усю Україну. І не тільки її міста та райцентри, а й далекі села. Пригадує, бувало, четверта вистава за добу, восьма година вечора, сільський клуб, а в залі – ледве три десятки глядачів. На очікувальні погляди артистів відповідає: «Граймо, бо діти чекали!!».

Фестиваль у Севастополі, 2012 рік

1998 року народилося свято великого формату. Мандруючи містами й районами України, знайомилася з дитячими та юнацькими естрадними студіями на місцях. Бачила, що навіть за державної підтримки все одно майже кожна з них, як то кажуть, «у своєму кіно», тож вкрай необхідно, щоб вихованці та педагоги побачили себе в загальному і перехресному спілкуванні. І не через якісь організаційно-методичні семінари. Має бути свято! Свято визнання, спілкування, зі змаганнями, з винагородами, з налагодженням знайомств та зв'язків. Тобто конкурс, тобто фестиваль. Так і стало: фестиваль-конкурс естрадних та циркових студій «Понтійська арена».

ДО ВИТОКІВ

«Понтійська арена» – власний бренд Валентини Колісниченко. Нинішня севастопольська «влада», що, як і кримська, не гребує користуватися доробком України в Криму й Севастополі, звісно, могла б і без неї щось там таке «замутити». Тим більше, що Росія майже всі роки надсилала на «Понтійську арену» своїх учасників – конкурсанти та членів журі, це були заходи належного, широкого міжнародного формату. Але є бренд і він не їхній. До речі,

МІЖНАРОДНИЙ ДИТЯЧИЙ ТА ЮНАЦЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ-КОНКУРС ЦИРКОВОГО ТА ЕСТРАДНОГО МИСТЕЦТВА «ПОНТІЙСЬКА АРЕНА» ЗБИРАВ ДО 2014 РОКУ УЧАСНИКІВ З 16-ТИ КРАЇН СВІТУ. 2017-ГО ПЕРШИЙ ТУР «ПОНТІЙСЬКОЇ АРЕНИ» ПРОЙШОВ УЖЕ В КИЄВІ, НАСТУПНІ ТУРИ ПРОВОДИТИМУТЬСЯ В БОЛГАРІЇ ТА НІМЕЧЧИНІ

і в березні 2014-го Колісниченко не було в місті саме тому, що вона була в Росії, в журі подібного російського конкурсу. Те, що в грудні і в січні вона була на Майдані, тоді ще в РФ не вважалося кримінальним злочином. А от у червні 2014-го вона вже не ризикнула з'їздити на захоплений Росією півострів, щоб розпорядитися бодай хоч чимось із того, що залишилося там.

І це саме з відповідного московського департаменту і досі надходять прохання з обіцянками усілякої підтримки. Це саме Москві, як і окупованому Севастополю, вона вже четвертий рік каже своє тверде «ні».

За зразком московського вона кілька років розвивала у Севастополі цирковий коледж, відбувся вже й перший випуск, але проблеми були й без окупантів. Севастопольська влада, мабуть, хотіла ще чогось для себе, тому, через відсутність розуміння, 2005 року не продовжила коледжу ліцензію. Так, конкурс є доброю школою, але цирк – то специфіка, у цирку стосунки між партнерами мають бути міцніші, ніж родинні, вихованці мають не тільки вчитися поруч, а й постійно бути разом, жити великою родиною. Тому втрата коледжу була болісною втратою. Тим більше, як зазначила пані Валентина, до циркового мистецтва чомусь вабить дітей саме з бідних, а не багатих сімей.

Саме в севастопольській роки конкурс набув широкої міжнародної популярності. Не тільки з СНД та Європи приїздили учасники, 2013 року «Понтійська арена» приймала учасників та гостей і з близького вже Таїланду, і з далеких ще Філіппін.

А 2016 року діти з Росії вже не приїхали до болгарського Бургаса. Не приїхали звідти учасники і цього року, не приїхали ані зі Швеції, ані з тієї ж Німеччини, місто якої Шверин буде цього року приймати «Понтійську арену» в класі гран-прі. У деяких державах через війну на сході Україну вважають недостатньо безпечною країною для того, щоб можна було доправляти до нас дітей. Але повернулася Польща, повернулася Грузія, повертаються й інші зі «старих», певно, долучаться й нові.

ORBI ET URBI

Кримські переселенці у переважній більшості не пасивно і приречено чекають на «повернення Криму», а розпочали активне життя «на материку». Кримчани воюють на фронті, навчаються у вишах України, ведуть політичну, громадську діяльність, працюють і ведуть свій бізнес у містах України. Об'єднувати нас мають не тільки особисті спогади про Крим і Севастополь, а й дії щодо підтримки збережених нами проектів.

У нас в Києві є тепер «Понтійська арена». Цього березня її приймав палац Дніпровського району Києва. І ми повинні бути бодай глядачами того естрадного свята.

Про такі заходи в античному світі люди казали: «urbi et orbi», тобто – місту і світові. «Світ» – orbi – про цей фестиваль «севастопольського походження» вже знає добре. Може, уже час, щоб про нього почуло й «місто» – urbi. Наразі це місто Київ, а незабаром знову український Севастополь.

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ КРИМУ ГРУЗИНСЬКИМ ПИСЬМОМ

У середині березня 2017 р., коли у Криму готувалися відзначати день «возз'єднання» з Росією, на одному з керченських інтернет-ресурсів з'явилося обурення тим, що напередодні «свята» не те що місто не прибрано, а й церкви завалені сміттям. «Навіть у Якутії відзначають цей знаменний день оленячими перегонами, а в Керчі просто перед грузинською церквою Святої Ніно нагромаджені купи мотлоху – коробки, хмиз та побутові відходи. Це промовисто свідчить про рівень "господарів" і комунальних служб міста», – зазначив автор огляду, додавши відповідні світлини. Зафіксовані краєвиди вже не є дивиною для Криму, який майже три роки послідовно приводять до «високих стандартів» російської глибинки. Втім, увагу привернула сама невеличка церква у кавказькому стилі, про яку раніше чути не доводилося.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

В ПАМ'ЯТЬ ПРО СПІВВІТЧИЗНИКІВ

Керченський храм на честь святої Ніни, християнської просвітниці Грузії, належить до Грузинської православної церкви (ГПЦ), парафія якої у Керчі, вочевидь, єдина на півострові. Поруч стоїть Дім грузинської діаспори, зведений раніше. 9 травня 2012 р. храм, будівництво якого свого часу благословив Патріарх ГПЦ Ілля II, освятив митрополит Боржомі і Бакуріані ГПЦ Серафим (Джоджуа). Церква була збудована на пожертви грузинської спільноти України і, зокрема, Криму в пам'ять про співвітчизників, полеглих під час Другої світової війни. Мабуть, не випадковим збігом є й те, що храм пам'ятник розташований на вулиці, названій на честь учасника Керченсько-Ельтигенської операції капітана Андрія Мірошника родом з Чернігівщини, який у січні 1944 р. загинув у бою і був похований на іншому березі Керченської протоки.

На початку 1940-х рр. з Грузії було мобілізовано

700 тисяч людей, з яких на батьківщину не повернулася половина. У боях за Керч, коли з ініціативи верховного командування створювалися національні військові формування задля піднесення бойового духу серед «неросійських народів» (саме таке формулювання було вжито), був знайдений загиблим або зник безвісти кожен третій грузинський вояк. За спогадами з тих часів, радянські військові керманічі відправляли бійців до Криму цілковито невідготтовленими.

13 червня 1992 р., до дня пам'яті вбитих, у селі Глазівка поблизу Керчі на місці поховань загиблих під час війни відбулося урочисте відкриття пам'ятника воякам грузинської дивізії, до основи якого було вкладено капсулу з землею Грузії. Поблизу Сапун-гори неподалік від Севастополя ще у 1961 р. постав величний меморіал-некрополь на спомин про героїв 414-ї грузинської стрілецької дивізії, що полягли, звільняючи місто у травні 1944 р.

Керченський меморіал за кілька років до російської окупації Криму відвідав відомий грузинський артист Вахтанг Кікабідзе. Саме в

Меморіал у Глазівці під Керчу

тих краях у 1942 р. зник його батько – молодший лейтенант Костянтин Кікабідзе, журналіст, нащадок дворянського роду. «У 2008 році Росія вирішила нагородити мене орденом Дружби народів. А я в той час побачив танки, що входили до Грузії, просто зачинився від усіх і... плакав. Звісно, від нагороди я відмовився, сказавши, що ноги моєї не буде у Росії», – свого часу розповів видатний діяч мистецтва, якого званням народного артиста

вшанувала Україна. Тоді він скасував концерти у Москві з нагоди свого 70-річного ювілею, і свого слова дотримується дотепер. У 2014 р. в інтерв'ю пан Кікабідзе шкодував, що не може скинути кілька десятків років, аби взяти участь у Революції гідності в Києві та антитерористичній операції на Донбасі, – інакше він обов'язково підтримав би Україну в її боротьбі за волю. При цьому неможливо не згадати тих кримчан – учасників сучас-

них українських національно-визвольних змагань, які позбавлені можливості відвідати могили своїх родичів на батьківщині, і тих, що знайшли вічний спокій поза рідною землею...

ГРУЗИНСЬКИЙ СЛІД

Коли саме грузини з'явилися у Криму – достеменно невідомо. Вже після російської інтервенції 2014 року до Криму про історію

цього народу на півострові розповів кандидат історичних наук, доцент ОНУ Олександр Музичко. Фахівець констатує, що історія грузинів Криму майже не досліджена ані фрагментарно, ані комплексно, і зазначає, що літописні та археологічні дані свідчать про встановлення взаємин між Кримом і Грузією ще з античних часів. У XVIII ст. грузини, що тікали з кримського полону, долучалися до лав козаків Запорозької Січі. Етнограф Олександр Рибалко зазначає, що грузини були серед християнської частини населення Криму, депортованої у 1778-1780 рр. до Північного Приазов'я: за даними Олександра Музичка, з Криму тоді було виселено понад дві сотні грузинів.

На різних етапах кримської історії слід у ній залишали видатні особистості грузинського походження. У 1833-1850 рр. градоначальником Керчі був військовик, князь Захарій Херхеулідзе. У 1906-1916 рр. градоначальником Ялти був Іван Думбадзе, який уславився як монархіст, чорносотенець, переслідувач опозиції – кажучи сучасною мовою, як радикальний російський націоналіст. Наприкінці XIX ст. активну участь у будівництві портів у Керчі, Ялті та Феодосії брав інженер Михайл Герсеванішвілі. Єпископом, а згодом архієпископом Таврійським від 1912 р. до завоювання Криму більшовиками був Димитрій (у миру Давид, у великій схимі Антоній) Абашидзе, нащадок грузинського шляхетного роду: у 1930-ті роки він очолював київську групу катакомбної церкви, під час окупації німцями Києва помер і був похований в українській столиці, а у 2011 р. був канонізований як місцевий шанований святий Київської єпархії УПЦ МП. Також варто згадати, що учасником звиятого походу групи Армії УНР на Крим у квітні 1918 р. був командувач Запорозького корпусу генерал Зураб Натієв (Натієв, справжнє прізвище – Натішвілі; у деяких джерелах подається ім'я Олександр), аджарець за походженням.

Церква святої Ніно у Керчі в окупації

КРИМСЬКА ГРУЗИНСЬКА ГРОМАДА

Олександр Музичко наводить розгорнуті дані про частку грузинів у демографічній картині Криму. За матеріалами перепису населення Російської імперії 1897 р., у Таврійській губернії мешкали 266 грузинів: з них 125 у Севастополі, 58 – у Керчі і лише 11 – у Сімферополі. У реєстрах радянського періоду грузини потрапляли до категорії «Інші національності». За даними першого всесоюзного перепису населення 1926 р., в Криму мешкав 201 грузин, у 1939 р. – 509, у 1970 р. – 1112; за даними Всеукраїнського перепису населення у 2001 р. – близько 1800 (О. Музичко уточнює – 1774).

У роки незалежності України в Криму діяло одне з чотирьох грузинських національно-культурних товариств країни (інші – на Львівщині та Одещині). З 2002 до 2011 року в Ялті працювало Почесне консульство Грузії: очолював його Елгуджа Кепуладзе – почесний громадянин АР Крим та Ялти, культурний діяч, який свого часу організував проукраїнські музичні фестивалі «Лесина осінь», «Ча-

ривне намисто», культурницькі заходи з нагоди 10-річчя Незалежності України та 160-річчя першого видання «Кобзаря» Шевченка.

У 1990-1993 рр. формувалася Кримська грузинська громада, яка на час офіційної реєстрації на початку 1993 р. налічувала 740 осіб і мала відділення у Керчі, Феодосії та інших містах півострова. 14 червня 1995 р. в Євпаторії була зареєстрована організація «Ертоба» («Єдність»), керівництво якої у березні 2014 р. закликала бойкотувати ініційований кримськими сепаратистами «референдум» щодо статусу півострова. В Українській гімназії у Сімферополі разом з українськими, російськими, кримськотатарськими та вірменськими дітьми навчалися й грузинські, – згадує її екс-директор Наталя Руденко.

Після окупації Криму деякі грузини виїхали з півострова на материкову Україну. У жовтні 2014 р. російський перепис населення в Криму зафіксував 1571 грузина. Нині на велику Україну фактично не долинають звістки про буття грузинської громади Криму – так само, як не чути голосів багатьох інших етнічних громад півострова.

100 РОКІВ ЗАСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ КЕРЧІ

1917 рік був роком піднесення національного почуття, національної свідомості українців у різних кутках колишньої царської Росії. Українці гостро відчували потребу об'єднання своїх сил у національних організаціях для боротьби за нову, вільну Українську державу. Масами виникали «Просвіти» і «Громади», що вели глибоку культурно-освітню й політичну роботу серед своїх членів і широких верств суспільства.

У травні 1917 р. у м. Керчі була організована українська «Громада». Організатором її і першим головою ради був старший лікар місцевого лазарету доктор медицини Є. В. В перші ж дні до «Громади» вступило 178 осіб, з них значна кількість військових: фельдшерів місцевого гарнізону, артилеристів, мінерів і моряків. Поширюючи свій вплив, «Громада» поступово притягла до своїх лав робітників металургійного заводу, службовців і крамарів. У місцевій газеті стали вміщуватися статті, присвячені історії України і національно-визвольному рухові. В липні 1917 р. «Громада» налічувала уже більше 500 членів і змогла навіть виставити свого кандидата, священика Дзюбенка, до складу міського самоуправління.

В серпні «Громада» відкрила свою невеличку книгарню на Воронцовській вулиці (головна вулиця м. Керчі), яка користувалася популярністю далеко за межами міста. Кубанські козаки, що приїздили до Керчі, обов'язково заходили до книгарні, щоб придбати нову літературу.

Після жовтневого перевороту агенти большевицького комітету намагалися всляк підірвати діяль-

ність «Громади», але всі їхні провокаційні спроби лишилися марними. Дійшло до того, що з одних загальних зборів «Громади», куди большевики з'явилися зі своїм лідером Абрамовим на чолі, їх ганебно вигнали. Не мали великого впливу большевики і на вояків місцевої фортеці, більша частина яких була українцями і входила до складу української «Громади». Тоді большевики вдалися до погроз, провокацій і навіть терористичних актів щодо окремих членів «Громади».

У 1918 році почався переможний наступ німецької армії, що за угодою з Центральною Радою звільняла Україну від большевиків. Коли авангардні частини німецької армії вступили на територію Криму, Керченська українська «Громада» збройно виступила проти большевиків. Підтримані місцевим українським населенням (на території колишнього Керч-Снікальського градоначальства живе 58% українців) вояки-українці місцевого гарнізону під проводом ради «Громади» захопили Керченську фортецю і місто. 28 квітня 1918 р. батареї Керченської фортеці салютували українському національному прапорю. Жовто-блакитний стяг гордо майорів над старовинною фортецею і містом.

1 травня 1918 р. великий загін «вільного козацтва»¹, що був організований за 3 дні, зі співом українського національного гімну йшов на чолі колонни демонстрантів. Розлючені большевики відзначили 1 травня по-своєму. Під час демонстрації терористи запалили кілька барж з нафтою, що стояли біля фортеці, сподіваючись, що вогонь перекинеться на склади з вибуховими речовинами, і фортеця разом з містом будуть зруйновані. Їхні мрії не справдилися завдяки пильності українських моряків, що, помітивши вогонь, швидко відвели баржі від берега і затопили серед бухти.

Після утворення Кримського уряду, що явно взяв орієнтацію на Антанту, українська «Громада» проіснувала недовго. Денікінсько-врангелівські російські шовіністи, для яких, як і для большевиків, усе українське було ненависним, розгромили її.

Історія цієї громади хоч і коротка, але повчальна, бо вона ще раз підкреслює прагнення українців, де б вони не були, об'єднуватись для боротьби за волю і щастя своєї країни.

М. Воля. Українська громада Керчі (З історії українського національно-визвольного руху в Криму). / М. Воля. // Українське слово. – № 55. – Київ, 12.11.1941. – С. 3.

¹ Організований під проводом отамана Левенка

ДОЛИНА КАМ'ЯНИХ ПРИВИДІВ

Долину привидів, розташовану на південно-західному схилі гірського масиву Демерджи біля Алушти, принаймні до російської окупації, за все вважали майже обов'язковим пунктом екскурсій і туристичних походів на півострові. А дістатися цієї місцевості було найпростіше з селища Лучистого, яке розкинулося біля підніжжя Південної Демерджи. Окрім самої долини, на схилах гори залишилися й рештки древньої фортеці Фуна.

ІГОР ГАЛУЩАК

До речі, в перекладі з кримськотатарської «демерджи» означає коваль, і перекази кирилми свідчать, що саме так це узгоріще назвали не даремно. Проте перш ніж говорити про легенди та історії, потрібно сказати кілька слів про саму Демерджи. Гора, а точніше, її схили – це унікальне нагромадження скель, які утворюють так звані Бриловий хаос. Форма та розміри цих брил такі химерні, що в них можна вгадати взнавані фігури й силуети, створені найгеніальнішим скульптором – природою. Даючи довгі тіні, ці фігури постійно змінюють свої обриси, й в них можна при бажанні побачити все нові та нові образи. Саме тому цю долину з сивої давнини й називають

УЛЮБЛЕНІ КУТОЧКИ

Долиною привидів. Але на відміну від інших масивів Головної кримської гряди, складених переважно вапняками, пасма Демерджи, сформовані конгломератами юрського геологічного періоду, мільйонами років, вивітрюючись, утворювали химерні колони, стовпи та оригінальні кам'яні статуї.

Що ж до легенд, то найвідоміша з них розповідає про коваля, який колись жив на цій горі. Він кував тут зброю й був настільки

агресивним і недобрим, що у вільний від роботи час тероризував, як нині російські окупанти, село, розташоване в долині. Одного разу коваль захопив у полон тамтешню дівчину на ймення Марина. Дівчина намагалася втекти, але спіткнулася об камінь, впала й померла. Бог гори розсердився, й величезні брили зірвалися з верхівки, знищивши й кузню, й коваля, й все поселення, оскільки односельці викраденої дівчини не стали на її захист.

Але гора пам'ятає не тільки фольклорного коваля та його бранку. Тут свого часу відбувалися події, більш близькі нам і не менш цікаві. Багато теплих спогадів, приміром, викликало у багатьох туристів відвідування стежки, де знімали сцени з культової кінокомедії Леоніда Гайдая «Кавказька полонянка». Адже «ударні» епізоди цієї культової кінострічки ставили в Криму, саме в Долині привидів. Тут впадав в око, скажімо, «Горіх Нікуліна» – мабуть, єдине з численних дерев у Криму, що має власне ім'я, оскільки тут знімали знамениту сцену падіння «Балбеса» з дерева. До речі, гілку тоді підпиляли відповідним чином, місце падіння заздалегідь підготували... Але гілка зламалася зовсім в іншому місці, й при падінні Юрій Володимирович зламав руку. А в роботі над фільмом довелося зробити велику перерву.

А чого вартувала можливість сфотографуватися на

камені (звісно ж, за певну плату), на якому Наталія Варлей нібито танцювала під «Где-то на белом свете...»? Цікаво, що цей камінь не такий вже й маленький. Брила має форму правильного паралелепіпеда, й висота її чималенька. Відтак до каменя була завбачливо приставлена металева драбина. Проте, як виявляється, місцеві екскурсоводи нині довірливих відвідувачів відверто дурять. Адже насправді цей камінь жодного стосунку до «Кавказької полонянки» не має. У фільмі видно, що Наталія Варлей робить легкий стрибок на камінь, висота якого не більше 50 см від поверхні землі, й танцює вона на рівні пояса Шуріка. Отож згадану брилу гіді-заробітчани нахабно видають за «той самий» камінь, хоч він заввишки в два метри! Насправді ж справжній камінь Варлей знаходиться приблизно в 100 метрах на північний схід від «Нікулінського горіха» серед величезних уламків конгломерату й являє собою плоску брилу з півметра заввишки.

Проте кінцева мета відвідин легендарної долини – це все ж таки вершина гори Демерджи. Перебуваючи на ній, можна побачити, що обриси Долини привидів невпинно змінюються залежно від положення сонця. До того ж звідси відкриваються неймовірні краєвиди на Алушту, сусідній гірський масив Чатир-Даг, а в гарну погоду – навіть на мис Меганом, що глибоко видається у Чорне море.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

ПРОЦВІТАННЯ В ЄДНОСТІ УКРАЇНИ ТА КРИМУ

Нині, коли в Криму замазують аббревіатуру «УЗ» на парканах по всіх залізничних станціях, не зайвим буде згадати про історію кримської залізниці; коли тризуби на військових частинах замінюють зірками – поговоримо про командування розташованими на півострові військами; а ще про народне господарство, вантажообіг кримських портів, про аматорів авіації з далеких 1920-х, про українську присутність у Криму до 1954 року, імперські сентименти і здоровий глузд.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ №12042-913ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

Національне газетно-журнальне видавництво

Генеральний директор

Андрій ШЕКУН

Головний редактор
Віктор Мерджинський

Дизайн та верстка
Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.
Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову.
Зміст газети поширюється на умовах ліцензії СС ВУ 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2017 р.:
1 місяць – 12,44 грн.;
півріччя – 74,64 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс
90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

